

тако и специјалним, односно посебним знањима везаним за руковођење, односно "менаџмент".

Из детаљне анализе садржине књиге проф. Каврана произлази да успешан руководилац може да буде само онај који може да уочи сву сложеност проблема организације, њен однос с окружењем, али нарочито и унутрашње односе у самој организацији, при чему је проблем кадрова и кадровске функције један од најважнијих елемената. Подробно расправљање проф. Каврана о многим проблемима кадровске функције, па и кадровске политике, указује на потребу нарочито привредних руководилаца, али и руководилаца у другим секторима рада, да упознају одговарајуће методе организације и руковођења, да се прилагоде понашању у демократској држави и да савладају стереотипну инерцију, импровизацију, али и индолентност у руковођењу. Све то указује на потребу постојања обавеза, првенствено руководилаца у привреди, али и у другим секторима рада, да прате нове методе рада и ни једног тренутка да се не подају самозадовољству у свом раду. Свакако да ће успешан руководилац захтевати и одговарајућа залагања и својих подређених радника и сарадника, јер се у свету дешавају стално промене на многим подручјима, па и на подручју организације и руковођења. Према томе, остајање на једном постигнутој позицији представља несумњиво заостајање, које може довести до губитка и пропасти одговарајуће привредне организације.

У својој књизи проф. Кавран користи бројну америчку литературу о проблемима науке о управљању, првенствено новијег датума.

Професор Кавран је такође користио и многе податке из бројних часописа на енглеском језику.

др Славољуб Поповић

Зоран Томић, *УПРАВНО ПРАВО*, ПИП "Номос", Београд, 1991, стр. 656

I - Управно право Зорана Томића је уџбеник намењен студентима Правног факултета у Београду.

Појава овог уџбеника пада у време када се врши разграђивање југословенске државе, у време када предстоје разарања и нестанак федеративне Југославије, мада, за сада, Устав СФРЈ није у битним својим одредбама измењен и дерогиран.

Међутим, државна организација у републикама регулисана је на новим начелима (на начелу поделе власти, начелу својинског и политичког плурализма и слободног тржишта робе, капитала и радне снаге и др.). Уставима и законима република углавном су дерогиране најважније одредбе Устава СФРЈ, тако да се у републикама велики број одредаба Устава СФРЈ и не примењује.

У овом уџбенику је обрађена материја у складу с прописаним наставним програмом за предмет управно право, мада је аутор понегде и одступио од њега, сходно својем поимању појединих правних института.

Материја се у уџбеницима излаже, по правилу, на стандардан начин, тако да уџбеник омогући студентима добијање потребних знања из одговарајуће наставне дисциплине. При обради материје Управног права уобичајена је подела уџбеничког материјала на неколико делова, и то на уводни теоријски део и три посебна дела (*Организација управе или субјекти управног рада*, *Функционисање - делатност управе* и *Контрола над радом управе*). У неким уџбеницима управног права постоји и четврти део, посвећен проблему управноправних односа у вези са својином (јавно добро, експропријација, комасација и др.).

Зоран Томић је материју коју излаже поделио на три дела, и њима обухватио сва она питања која се стандардно излажу у оквиру уџбеника Управног права.

II - Са теоријског гледишта најзначајнији део књиге је први део, посвећен теоријским излагањима управног права. Тај први део подељен је на два одељка. У првом одељку се расправља о основним питањима из оквира управноправне гране, а у другом о управноправној науци.

Први одељак је подељен на шест одсека.

У оквиру првог одсека говори се о управи и управним односима као општем предмету управноправне гране. Први одсек је подељен на две главе, од којих је прва посвећена излагању о управи, а друга управним односима.

У оквиру прве главе најпре се расправља о управи у формалном значењу, а затим о управи у материјалном значењу. Разматра се и ванправни теоријски концепт управе, при чему се аутор задржава на излагању тзв. кибернетског модела управе Лисијена Мела.

Аутор после тога одређује теоријскоправни појам управе и разматра однос управе и контроле (углавном је реч о правној контроли управе, као и о судској контроли управе).

Друга глава је посвећена излагању управних односа. Одређујући појам и особине управних односа, аутор говори о уибеницима, односно заснивању управних односа, садржини управних односа, правној заштити управних односа и престанку управних односа.

У другом одсеку посвећеном генези развоја управноправне гране, излажу се услови настанка управноправне гране. Говори се и о управи под владавином права, као и о настанку и правцу развоја управноправне гране на југословенском простору.

Трећи одсек посвећен је садржини управноправне гране. Расправља се о управном праву у ширем смислу и управном праву у ужем смислу, при чему се указује на управно право у правној науци уопште, као и на управно право у нашој правној науци.

У оквиру четвртог одсека расправља се о управном праву у односу на друге гране права (уставно право, кривично право, прекршајно право, грађанско право, породично право, радно право, као и финансијско право).

У посебном одељку расправља се о изворима управноправне гране на југословенском простору. Одређују се појам, класификација и опште особине извора управноправне гране, као и временско и просторно важење управноправне гране на југословенском простору. Потом се излажу поједине врсте извора управног права, чија се класификација врши на основу уобичајених критеријума.

Други одељак посвећен је управноправној науци. Говори о предмету, циљу и методу управноправне науке и о правцима развоја управноправне науке. Такође се одређује систем управноправне науке у Југославији и дају извесне карактеристике правно-научног проучавања управе.

Други део уибеника посвећен је излагању о субјектима и основној садржини управног рада и то према важећем праву на југословенском простору. Други део је подељен на два одељка.

У првом одељку говори се о главним субјектима управног рада. Врши се различита класификација субјеката, као што су савезни и републички субјекти управног рада, централни и нецентрални субјекти, државни и недржавни субјекти управног рада, главни и остали субјекти управног рада.

У другој глави посебно се расправља о државним органима као главним субјектима управног рада. Ту се најпре излаже класификација државних органа управе на југословенском простору, а затим се аутор задржава на важним обележјима унутрашњег устројства државних органа управе на југословенском простору. У вези с тим расправља се најпре о принципу монократског руковођења органима управе, саставу радне заједнице државних органа управе и одговорности чланова радне заједнице, садржини контроле унутар државних органа управе, као и радноправном положају државних службеника, о правном режиму средстава за рад државних органа управе, о међусобним односима органа управе на југословенском простору (односи савезних органа управе и органа федералних јединица, односи републичких

органа управе и осталих органа управе у Србији). У оквиру исте главе говори се и о односима органа управе према скупштини и влади (тј. извршном органу), о односима органа управе према управно-стручним државним организацијама (у Србији су то посебне државне организације), затим о односима органа управе према државном судству, према јавном тужилаштву, према недржавним организацијама, као и о односу органа управе према грађанима.

Трећа глава је посвећена и осталим субјектима управног рада на југословенском простору. То су скупштина, шеф државе, влада, посебне државне организације, Служба друштвеног књиговодства. Њима је поверено вршење јавних овлашћења.

Други одељак је посвећен основној садржини управног рада према важећем праву на југословенском простору. Ту се углавном има у виду функционисање, односно делатност управе на југословенском простору.

У оквиру прве главе најпре се говори о правним инструментима управног рада, као што су управни акти и управне радње, затим о управно-оперативном раду и управно-контролном раду; па о решавању управних ствари, управном надзору и издавању јавних уверења.

Посебна пажња посвећена је управноправним актима. Помињу се врсте управноправних аката, дејство управноправног акта, извршење и извршност управноправног акта, потенцијална манљивост управноправних аката (битне и небитне мане, ванправне и правне мане, незаконитост, рушљивост и ништавост, итд.).

Трећа глава говори о управно-материјалним актима, тј. о управним радњама. Најпре се излажу појам и особине управноправних радњи, управне радње као инструменти управног рада, врсте управно-материјалних аката, односно управних радњи. Говори се и о контроли над управним радњама.

Трећи део уџбеника, посвећен току и контроли управног рада према важећем праву на југословенском простору, најобимнији је део књиге, јер садржи исти број страна колико и претходна два дела.

У првом одељку прве главе разматра се управни поступак у првом степену према Закону о општем управном поступку. Наводе се начела општег управног поступка, затим учесници у управном поступку, видови општења у управном поступку, рокови, повраћај у пређашње стање, диспозитивне страначке радње током поступка, поступак до доношења првостепене одлуке у главној управној ствари, трошкови поступка и завршетак првостепеног управног поступка.

Друга глава је посвећена управном поступку у другом степену, а трећа управном извршном поступку.

Излагања у четвртој глави се односе на ванжалбену управну контролу управног рада, тј. на ванредну управну контролу управе. У оквиру ове главе говори се о обнови управног поступка, о мењању и поништавању решења у вези с управним спором, о укидању и мењању правноснажног решења по пристанку, или по захтеву странке, о облицима ванредне управне контроле у виду захтева за заштиту законитости и поништавању и укидању по праву надзора и, најзад, о ванредном укидању решења и о оглашавању решења ништавим. Свим овим облицима тзв. ванжалбене управне контроле управног рада посвећено је доста пажње.

У другом одељку трећег дела посвећеном судској контроли управног рада расправља се најпре о управном спору, и то прво о општем, односно основном управном спору (предмет управног спора, странке, суд који решава управни спор, разлози оспоравања управног акта, тужба у управном спору, поступак решавања управног спора, правна средства у управном спору, обавезност и изршење правноснажних судских пресуда и однос управног спора и управне контроле управе).

Посебно се помиње управно-рачунски спор, посебно допунски (супсидијарни) управни спор, као што је спор о нарушавању уставних слобода и права појединачним правним актима (чл. 66. ЗУС) и спор о нарушавању уставних слобода и права службеном радњом (чл. 67-76. ЗУС). Друга глава се

односи на посебну врсту спора, на спор за накнаду штете проузроковане управним радом, говори се и о одговорности по основу службене грешке, као и одговорности без обзира на службену грешку.

С обзиром на то да је рукопис овог уџбеника предат пре него што су донети главни закони Србије о појединим питањима из области управе, то је аутор у анексу укратко говорио и о министарствима у Србији, о управно-правним питањима територијалне организације и локалне самоуправе у Србији, о Закону о судовима као извору управног права, о јавном тужилаштву у Србији, о јавним службама, о радним односима запослених у државним органима, о статуту АП Војводине, као извору управног права.

На крају је дат материјални регистар појмова, оно што врло често недостаје у појединим стручним књигама, а користи читаоцу.

III - Може се констатовати да садржина уџбеника *Управно право* Зорана Томића представља покушај да се на нешто друкчији начин конципира уџбеник Управног права.

Из кратког прегледа садржине уџбеника може се закључити да је Зоран Томић улазио и у расправу најспорнијих теоријских питања из оквира науке о управном праву. Предност овог уџбеника је то што је Зоран Томић настојао да многе институте (нарочито у првом делу уџбеника) теоријски осветли и поткрепи упоредно-правним излагањима, као и да се осврне на историјски развој правних института. Поједини делови писани су монографски. Зоран Томић излаже разне теоријске ставове, али заузима и свој став, што несумњиво подиже научну вредност уџбеника. Међутим, с друге стране, овакав начин излагања у уџбенику може да отежа сналажење студената у тако сложеној материји.

Овде се можемо подсетити запажања проф. др И. Крбека, који је признао да је своје уџбенике из управног права из 1929. и 1932. године радио монографском методом. У доцнијим издањима уџбеника управног права, проф. Крбек је углавном одустао од монографског метода рада.

У уџбенику Зорана Томића постоји једна олакшица за студенте. Теоријска расправљања су штампана петитом, а делови намењени просечном студенту штампани су боргисом. На тај начин је студентима (углавном просечним) омогућено да обрате већу пажњу на текстове штампане боргисом.

Једна од одлика овог уџбеника је систематско настојање аутора да излагања групише у одељке и пододељке, одсеке и шире и уже подгрупе, а према критеријумима које сматра оправданим. На тај се начин јасније излажу поједина питања, што олакшава сналажење студената и омогућава лакше усвајање изложене материје.

Добра страна овог уџбеника је и у томе што се означавају арапским бројевима поједини ставови и пасуси. Овакав метод је користан нарочито при изради регистра појмова, јер се код појединих појмова врши упућивање на одговарајући арапски број, а не на страну у књизи, како је, иначе, уобичајено.

Врло је корисна намера аутора да поједина излагања из позитивног права (нарочито материје о општем управном поступку и управном спору) поткрепи судском праксом, тј. изводима из појединих судских пресуда донетих у управним споровима. На тај начин се студенти постепено припремају и за будући практичан рад.

У књизи су обрађени и неки институти који данас представљају прошлост (нпр. радна заједница државних органа управе, радноправни положај радника органа управе, правни режим средстава за рад државних органа управе и сл.). То се није могло избећи јер је аутор радио на рукопису овог уџбеника онда када су поменути институти представљали још увек наше позитивно право.

Треба приметити да у уџбенику има и извесних понављања (нпр. о контроли рада државне управе говори се на више места). Али, то представља

уобичајени начин излагања, јер се тамо где се не ради о *sedes materiae*, излагање врши само у кратким цртама, с тим да се на одговарајућем месту сваки институт осветли у целини.

У сваком случају, уџбеник Зорана Томића представља корисно освежење у обради бројних теоријских и спорних проблема управног права. За тај предмет студенти углавном кажу да га карактеришу сувопарни и недовољно занимљиви институти. Чини се да ће динамичним излагањем Зоран Томић привући пажњу студената на материју управног права.

Бројна теоријска расправљања Зорана Томића оправдавају његов смио као како за анализу, тако и за одговарајућу синтезу материје.

др Славољуб Б. Поповић

Мирко Васиљевић, ТРГОВИНСКО ПРАВО (ПРИВРЕДНО ПРАВО), Београд, 1991, "Научна књига", стр. 736

Крајем децембра 1991. објављена је књига др Мирка Васиљевића, редовног професора Правног факултета Универзитета у Београду, под називом *Трговинско право*, у поднаслову - *Привредно право*. Већ сам наслов књиге, *Трговинско право*, које је аутор храбро истакао на корицама, указује да њено објављивање представља догађај од изузетног значаја за развој трговачко-правне мисли и праксе у српском друштву, пошто се готово пола века на овим просторима нико није осмелио да тако назове своје научно дело.

С обзиром на велике промене које су се десиле последњих година у нашем трговачком законодавству, нарочито у његовом статусном делу, због доношења Закона о предузећима, осећала се потреба за једним системским научним делом које би подробно обрадило и објаснило целокупну материју привредног права. Ту потребу науке, судске и пословне праксе, задовољио је професор Васиљевић овом књигом, враћајући се и самим насловом коренима ове гране права.

Трговинско право је свеобухватно дело које у појединим деловима битно одступа од класичних уџбеника, као нпр. кад говори о праву индустријске својине, о праву осигурања, појединим уговорима и др. Књига је писана, као што и сам аутор у предговору истиче, не само као уџбеник, већ и као приручник за судску и пословну праксу, што је врло корисно за пословне људе и судије, али може изазвати негодовање студената због проширења материје. Зато аутор не само да подробно разматра, објашњава и критикује норме нашег националног трговинског права, предлажући одговарајућа решења за многе правне празнине и неодговарајуће норме, већ и детаљно приказује упоредно право. Осим тога, књига је прожета великим бројем теоријских ставова домаћих и страних писаца, ставовима судске праксе и потребама пословне праксе. Код многих важних института обрађени су не само национални, домаћи и страни, правни извори, већ и међународни правни извори, тако да ово дело има елементе и међународног трговинског права. Све му то даје један посебан квалитет и предност у односу на слична дела писана у овој грани права.

Језик књиге је врло стручан, тако да је штиво врло тешко за правне лаике. Књига, међутим, није њима ни намењена, већ првенствено стручњацима - студентима, пословним људима, судијама и теоретичарима. Пишчев стил је познат од раније (1), а одликује се кратким и сажетим излагањима материје. Посебна врлина пишчевог стила јесте једноставна систематика дела, тако да се и неупућени читалац лако у њему сналази и проналази оно што му је потребно. Целокупна материја трговинског права подељена је на четири дела, од којих сваки има по неколико глава, које се потом деле на

(1) Види: *Предузећа (правни аспекти)*, Београд, 1990; *Упоредно-правни коментар Закона о предузећима*, Београд, 1989. и др.